

СА МОШОМ ПИЈАДЕ НА ЛУКАВИЦИ АВГУСТА 1941.

У *Историјским записима* бр. 4 за 1978. годину објављен је чланак др Ђура Вујовића „Моша Пијаде у Црној Гори 1941—1942. године“. Са Мошом сам провео 2—3 дана на планини Лукавици средином августа 1941. године. Како сам га одраније познавао, то са њим нијесам разговарао као са чика-Марком, како се он у то вријеме илегално звао. Моша је био врло отворен и непосредан човјек. Причао ми је детаљније о његовим сукобима са др Симом Марковићем и Петком Милетићем. Милетићева група, која је била јака у Сремској Митровици, организовала је атентат на Мошу, оптужујући га за клеветање „хероја“ револуционарног покрета Југославије — Петка, који је успио да у своје руке узме све конце партијске организације у митровачкој казниони па и ван казнионе.

Моша ми је испричао и то како је дошло до тога да се он у устаничким данима 1941. године нађе у Црној Гори. Пуч од 27. марта 1941. године затекао га је у „Главњачи“. У затвору је остао до 3. априла 1941. године. Из затвора га је пустио министар унутрашњих послова Срђан Будисављевић. Непосредно послје пуштања из затвора Будисављевић је са Мошом разговарао о ставу КПЈ према пучистичкој влади и условима под којим би комунисти били спремни да пруже подршку генералу Симовићу. Моша је Будисављевићу изнио став КПЈ. Истакао је да комунисти траже од владе да се ослободи реакционарних министара који су били носиоци диктаторских режима, да пусти на слободу комунисте и друге родољубе који су због своје револуционарне дјелатности били суђени и налазили се у разним робијашницама Југославије, да дозволи слободу штампе и друге демократске слободе, да предузме оштре мјере против петоклонашких елемената и закључи уговор о савезу са СССР-ом. Његови контакти са владом генерала Симовића су настављени.

Симовићева влада је водила разговоре са владом СССР о закључењу уговора који би био гаранција за одбрану Југославије од фашистичких нападача. Уговор је потписан у ноћи

између 5. и 6. априла 1941. године. Истина, то није био уговор о савезу, али је влада била намјерна да одржи збор на коме би се манифестовало пријатељство између Југославије и СССР-а. Збор је требало одржати 6. априла на Калинића пијаци у Београду. На збору је требало да говоре представници владе, војске и демократских партија. Трeбало је да говори и Моша.

Међутим, рано ујутро Њемци су бомбардовали Београд. Чланови владе су напустили Београд и упутили се у правцу Врњачке Бање. У том правцу су се упутили и Моша Пијаде, Бора Продановић, Веселин Маслеша и други познати лијево оријентисани интелектуалци. Заједно са владом, они су из Врњачке Бање одступили у Ужице. У Ужицама им је Будисављевић дао пропусницу о слободном кретању по неокупираној територији Југославије. У пропусници је органима власти наложено да им не чине никакве сметње, већ да им у случају потребе изађу у сусрет. Будисављевић им је казао и у ком правцу ће се повлачити Симовићева влада.

Када је група стигла у Требиње, срески начелник Јојић, који је 1940. године био управник билећког логора у коме је Моша био заточен, ухапсио је Мошу. Њему није била довољна пропусница коју је министар Будисављевић дао Моши и његовим друговима. Није вјеровао у њену истинитост. Његов окамењени полицијски мозак није могао да схвати да је министар унутрашњих послова могао дати такву пропусницу познатом комунисти Моши Пијаде. Мошини другови су успјели да ухвате телефонску везу са владом, која се налазила на Палама, да обавијесте Будисављевића о поступку према Моши и затраже његову интервенцију. Будисављевић је наредио Јојићу да одмах пусти Мошу на слободу, што је овај и учинио.

У Требињу се група раздвојила: Моша је са једним дијелом отишао у правцу Будве, а Маслеша и Бора Продановић су се упутили у Никшић.

Генерал Симовић и већина министара нашла се у Никшићу. Један дио Владе и других високих функционера био је у Будви. Колико се сјећам, Моша ми је причао да је у Будви био и бан Шубашић. Министри и други високи функционери који су се нашли у Будви напустили су земљу хидропланима и подморницама. Они су позвали и Мошу да заједно са њима иде у избјеглиштво, што је он одбио. Његов даљи боравак у Црној Гори и односи појединих партијских функционера према њему су познати.

Са Мошом сам се 1941. године срео још два пута: приликом одласка у напад на Пљевља и приликом повратка са Пљеваља. Био је у великом послу, али и забринут, по његовом мишљењу, слабом организацијом похода на Пљевља, а поготову неуспјехом који су партизани доживјели у пљеваљској бици.